

ניסן התשע"ח

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

מחוסרי-כפרה

לפרשות תזריע מצורע (על פי שיעורים של הרב יאיר קהאן)

בסיומה של פרשת מצורע, אינן סוגים של צרעת. טומאות אלו אמנם מצטרפות לטומאת צרעת כחלק מסדרה העוסקת בסוגים שונים של **טומאה**, אך סדרה זאת מתחילה כבר בפרשת שמיני, בפרשייה העוסקת בבהמות הטמאות והטהורות (ויקרא פרק י"א). למרות האמור לעיל, לדעת הרב יאיר קהאן, פרשות תזריע ומצורע אכן מהוות יחידה עצמאית, בתוך הסדרה העוסקת בטומאה. בהקשר זה, הוא מציין את האזהרה הנמצאת בסוף פרשת שמיני.

2. ויקרא י"א, מ"ד-מ"ה:

"כי אני ה' א-להיכם והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ולא תטמאו את נפשתיכם בכל השרץ הרומש על הארץ: כי אני ה' המעלה אתכם מארץ מצרים להיות לכם לא-להים והייתם קדושים כי קדוש אני" על אף שפרשות תזריע-מצורע כוללות כמה סוגי טומאה, אין אזהרה נוספת לטומאה חוץ מזו שנמצאת בסוף פרשת מצורע.

3. ויקרא ט"ו, ל"א:

"והזרתם את בני ישראל מטומאתם ולא ימותו בטומאתם בטמאם את משכני אשר בתוכם" כלומר, ישנה אזהרה מיוחדת לטומאות השונות המופיעות ביחידת תזריע-מצורע.

לאור הבנה זאת, עלולות השאלות הבאות:

- מה משמעותה של יחידה זו?
- מדוע הפרידה התורה בין הטומאות בסוף פרשת שמיני לבין טומאת יולדת המופיעה בתחילת פרשת תזריע?
- למה קשרה התורה בין טומאת יולדת לצרעת? (המונח "תזריע", בו פותחת התורה את פרשת היולדת, הוא ייחודי במקרא. ולדעת הרב קהאן ישנו

פרשות תזריע ומצורע כיחידה אחת

בדרך כלל, פרשות תזריע ומצורע מחוברות, אך בשנה מעוברת אנו קוראים כל אחת בפני עצמה (כדי שיהיו מספיק פרשיות לשבתות שנוספו בעקבות הוספת החודש). כאשר אנו נתקלים בתופעה כזאת, יש לשאול, האם שתי הפרשיות מהוות יחידה אחת המתחלקת לעתים עקב צרכי לוח השנה, או שמא מדובר בשתי יחידות עצמאיות, שלפעמים מחוברות על מנת לגמור את התורה בשנה אחת.

לכאורה, היה אפשר לטעון שכל פרשה עוסקת בנושא אחר: פרשת תזריע דנה **בהגדרה ובזיהוי** של נגע הצרעת, ואילו פרשת מצורע מתמקדת **בתהליך הטהרה**. אולם, לפי חלוקה זו ההגדרה והזיהוי של צרעת הבית היו אמורים להופיע בפרשת תזריע. מיקום דינים אלו בפרשת מצורע מורה, לכאורה, שאין התורה מחלקת את הפרשיות העוסקות בצרעת על הקו הזה.

לאמיתו של דבר, דיני צרעת המופיעים לקראת תחילת פרשת תזריע ממשיכים ברצף עד פסוקי סיום דיני המצורע, המופיעים לקראת אמצע פרשת מצורע. שנחתמים בפסוקים.

1. ויקרא י"ד, נ"ד-נ"ז:

"זאת התורה לכל נגע הצרעת ולנתק: ולצרעת הבגד ולבית: ולשאת ולספחת ולבהרת: להורות ביום הטמא וביום הטהור זאת תורת הצרעת" סיכום זה בפרשת מצורע, כולל את סוגי הצרעת כולל אלו המופיעים בפרשת תזריע. בכך, מהווה סיכום זה עדות על קשר בין שתי הפרשיות ומוביל למסקנה שהחלוקה ביניהן אינה אלא מלאכותית.

מצד שני, אין זה אומר בהכרח שפרשות תזריע ומצורע הן יחידה אורגנית אחת. שהרי, טומאת יולדת, הנמצאת בפתחת פרשת תזריע, וטומאות זב וזבה, המופיעות

הקרבתו הם חיוב נפרד, ואינם חלק מתהליך הטהרה. נחמד את השאלה תוך כדי התבוננות בתהליך טהרת המצורע. בתהליך זה, ניתן לזהות שלושה שלבים.

השלב הראשון כולל לקיחת שני ציפורים, הזאת דם של אחת הציפורים על המצורע, גילוח שעריו וטבילה במקווה. בשלב הזה כבר השיג המצורע טהרה מסוימת.

6. **ויקרא י"ד, ח':**

"**ורחץ במים וטהר ואחר יבוא אל המחנה...**"

7. **וכך פסק הרמב"ם (הלכות טומאת צרעת י"א, א'): "ואחר כך מכבס בגדיו וטובל ויטהר מלטמא בביאה ומלטמא משכב ומושב"**

אולם, עדיין נשארה בו טומאת מסוימת, כפי ששמע מהמשך הפסוק (ויקרא שם):

"**...וישב מחוץ לאוהלו שבעת ימים"**

וכך מפורש ברמב"ם (הלכות טומאת צרעת שם, ב'):

"**כל שבעת הימים האלו עדיין הוא אב הטומאה מטמא אדם וכלים במגע לא במשא"**

לאחר שבעת ימים מתחיל **השלב השני**. המצורע שוב מגלח את כל שעריו ושוב טובל במקווה כדי להיטהר.

8. **ויקרא שם, ט':**

"**והיה ביום השביעי יגלח את כל שעריו את ראשו ואת זקנו ואת גבת עיניו ואת כל שעריו יגלח וכבס את בגדיו ורחץ את בשרו במים וטהר"**

בשלב הזה, המצורע אינו מטמא, אבל עדיין אסור לו להיכנס למקדש ולאכול קדשים.

ביום השמיני מתחיל **השלב השלישי**, כאשר המצורע מביא את קרבנותיו המתירים אותו להיכנס למקדש ולעסוק בקדשיו.

לאור השאלה שהצגנו לעיל, נשאלת השאלה: האם תהליך הטהרה תם לאחר השלב השני? והאסור של מקדש וקדשיו קשור לחובתו להקריב קרבנותיו, ולא משום שנשאר בו שרידי טומאה. או שהקרבתו של השלב השלישי דרושים על מנת להשלים את תהליך הטהרה, וכל עוד לא הוקרבו הקרבנות, נשארים במצורע שרידי טומאת מצורע.

שאלה זו נדונה במסכת כריתות (ח ע"א), כאשר הגמרא מביאה מחלוקת האם להשוות קרבנות זבה לקרבן חטאת או לטבילה. השיטה המשווה אותן לטבילה מניחה שהן חלק מתהליך הטהרה. מאידך, השיטה המשווה לקרבן חטאת, סוברת לכאורה שתהליך הטהרה הסתיים, ובכל זאת יש להקריב חטאת לפני המפגש עם הקודש.

קשר פונטי בין המילה "תזריע" ובין המילה "צרעת"

• מהו היחס בין צרעת לזב?

אם נסכם זאת בקיצור, שאלתנו היא מהו המכנה המשותף של הטומאות המופיעות בפרשות תזריע ומצורע, המצדיקות את ההגדרה כיחידה עצמאית.

ארבעה מחוסרי כפרה

לדעת הרב יאיר קהאן, התשובה לשאלה זו נמצאת במשנה במסכת כריתות.

4. **כריתות ח ע"א:**

"**ארבעה מחוסרי כפרה... ואלו הן מחוסרי כפרה: הזב, והזבה, והיולדת, והמצורע"**

כלומר, בדרך כלל, די לנו בטבילה על מנת להיטהר מטומאה (מלבד טהרה מטומאת מת המחייבת גם הזאת מי חטאת מפרה האדומה). המשנה הנ"ל, מציינת רשימה של ארבעה מחוסרי כפרה, דהיינו המחייבות קרבן על מנת להגיע לרמת הטהרה המתירה אכילת בשר קרבנות וכניסה למקדש. רשימה זו של מחוסרי כפרה תואמת את הטומאות השונות המופיעות ביחידת תזריע-מצורע.

אמנם, יש בפרשות תזריע ומצורע מקרים בהם טהרה מלאה מושגת על ידי טבילה לבדה, כגון קרי ונדה. וכן התורה מציינת מקרים של צרעת שדורשים רק טבילה. לדוגמה, אדם שמראה נגע לכהן והוסגר לשבוע, ולאחר השבוע הכהן מטהרו, אין זה משום ספק צרעת שהתברר כטהור, אלא זה הוא נגע צרעת ברמה נמוכה יותר, המוכנה בפי חז"ל "מצורע מוסגר" (מגילה ח:). לצרעת קלושה זו מספיקה טהרה על ידי טבילה.

5. **ויקרא י"ג, ו':**

"**וראה הכהן אותו ביום השביעי שנית והנה כהה הנגע ולא פשה הנגע בעור וטהרו הכהן מספחת הוא וכבס בגדיו וטהר"**

כעין זה מצאנו בטומאת זב, שזב שראה שלוש ראיות חייב בקרבן, ואילו זב שראה שתי ראיות צריך טבילה ואינו זקוק לקרבן.

אלא, שאזכור רמות נמוכות של טומאת זב וצרעת שאינן מחייבות קרבן, אינו סותר לדעת הרב קהאן את הטענה שפרשיות תזריע-מצורע עוסקות במחוסרי כפרה. כלומר, יש להתייחס להופעת קרי ונדה, הדומות לזב וזבה, כמעין "לוויינים" ביחידת מחוסרי כפרה, בדומה למקרים הקלים של מצורע וזב.

ונשאלת השאלה: **כיצד ניתן להבין את הדרישה לקרבנות כדי להתיר אכילת קדשים וכניסה למקדש? האם הקרבנות הם חלק מתהליך הטהרה וכל עוד שלא הקריבם נשארה רמה נמוכה של טומאה, או שמא**

סוף היום. האדם יכול לקבל מעמד חדש של אדם טהור, רק בבוא היום החדש, ככתוב "ובא השמש וטהר" (ויקרא כ"ב, ז').

במקרים של טומאה יוצאת מגופו, כאשר הטומאה היא פנימית, המעבר מטומאה לטהרה מורכב יותר. גם לאחר שסרה סיבת הטומאה, טבילה ויום חדש אינו מספיק, שהרי מקור הטומאה לא בא מבחוץ, כי אם מבפנים. האדם הוא עצמו המקור של הטומאה, ולכן על מנת לחזור למעמד של אדם טהור, התורה דורשת כפרת קרבן כדי לשנות את מעמד האדם כמקור של טומאה.

טהרת המצורע והקדשת הכהנים

שונה היא טהרת המצורע משאר מחוסרי כפרה. בשאר מחוסרי כפרה, די לנו בהקרבת הקרבנות. אבל טהרת המצורע דורשת נתינת דם הקרבן ושמן על גוף המצורע עצמו.

12. ויקרא י"ד, י"ד-י"ח:

"ולקח הכהן מדם האשם ונתן הכהן על תנוך אוזן המטהר הימנית ועל בוהן ידו הימנית ועל בוהן רגלו הימנית: ולקח הכהן מלוג השמן ויצק על כף הכהן השמאלית: וטבל הכהן את אצבעו הימנית מן השמן אשר על כפו השמאלית והזה מן השמן באצבעו שבע פעמים לפני ה': ומיתר השמן אשר על כפו יתן הכהן על תנוך אוזן המטהר הימנית ועל בוהן ידו הימנית ועל בוהן רגלו הימנית על דם האשם: והנותר בשמן אשר על כף הכהן יתן על ראש המטהר וכפר עליו הכהן לפני ה' "

ונשאלות השאלות:

מדוע ייחדה התורה את המצורע לטקס חריג זה?

באיזו מידה שונה המצורע משאר מחוסרי כפרה?

נתינת דם על גוף המצורע מזכירה את הקדשת אהרן ובניו על ידי דם איל המילואים.

13. ויקרא ח', כ"ג-כ"ד:

"וישחט ויקח משה מדמו ויתן על תנוך אוזן אהרן הימנית ועל בוהן ידו הימנית ועל בוהן רגלו הימנית: ויקרב את בני אהרן ויתן משה מן הדם על תנוך אזנם הימנית ועל בוהן ידם הימנית ועל בוהן רגלם הימנית ויזרוק משה את הדם על המזבח סביב"

היקש זה מתחזק, לאור העובדה שהמונח "תנוך" מופיע במקרא רק לגבי איל המילואים וטהרת המצורע. ודמיון זה בין טהרת המצורע להקדשת הכוהנים לעבודתם, מעלה את השאלה, מה עניין איל המילואים אצל טהרת המצורע?

ומסביר הרב קהאן: איל המילואים בא כחלק מתהליך הקדשת הכוהנים, ובו על ידי נתינת הדם על גוף אהרן

לפי מסקנת הסוגיה, קרבנות זב דומות לטבילה, ומכך נראה שהן חלק מתהליך הטהרה. כך אכן עולה מפרשטו של מקרא, ששוב מזכיר טהרה בסיום השלב השלישי של טהרת המצורע.

9. ויקרא י"ד, כ':

"והעלה הכהן את העולה ואת המנחה המזבחה וכפר עליו הכהן וטהר"

הבנה זו מסבירה גם את ההלכה הבאה: יולדת היא אחת ממחוסרי כפרה וחייבת להקריב עולה וחסאת.

10. ויקרא י"ב, ו'-ז':

"ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש בן שנתו לעלה ובן יונה או תר לחטאת אל פתח אוהל מועד אל הכהן: והקריבו לפני ה' וכפר עליה וטהרה ממקור דמיה"

לכן, אשה שילדה חמש פעמים חייבת בחמש עולות וחסאות. ולמרות זאת, מותר לה להיכנס למקדש לאחר הקרבה אחת (ראה כריתות ח.). מצד חובת ההקרבה, היא אכן חייבת בחמש עולות וחסאות. אולם, באשר לתהליך הטהרה והיתר המפגש עם הקודש, די לה בקרבן אחד. זאת, כפי שדי למי שנטמא בכמה טומאות בטבילה אחת במקווה על מנת להיטהר.

ראינו, אם כן, שיש מכנה משותף הלכתי המחבר את הטומאות הכלולות בפרשות תזריע-מצורע. אבל, עדיין יש מקום לדרוש "טעמא דקרא" ולשאול מדוע דווקא טומאות אלו דורשות קרבן כחלק מתהליך הטהרה.

הרב יאיר קהאן, מציע את התשובה הבאה: בדרך כלל אדם נטמא על ידי משהו חיצוני. מחוסרי כפרה, לעומת זאת, הם דוגמאות למה שחז"ל מגדירים **טומאה יוצאת מגופו**. (נכון הוא שיש מקרים של טומאה יוצאת מגופו שאינם מחייבים קרבן, כגון קרי ונדה, אך מדובר בטומאות בעלות רמה נמוכה יותר.) כאשר הטומאה היא חיצונית, די בהסרתה, והדרך להסיר את הטומאה היא על ידי ניתוק מגע עם הדבר המטמא וטבילה במקווה. ולכן לאחר הטבילה הטמא צריך לחזור למצבו הקודם. למעשה, עד סוף היום אסור לו לאכול קודש מדין "טבול יום", כפי שאנו לומדים מהמשנה הראשונה בש"ס מתייחסת לדין "טבול היום" בנסותה להגדיר את הנקודה המדויקת של המעבר מיום אחד למחרתו.

11. משנה ברכות א', א':

"מאימתי קורין את שמע בערבין - משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן"

רק בבוא השמש, כאשר חולף היום ומתחיל הלילה (ואיתו היממה החדשה), מותר לכהן שנטמא וטבל לאכול תרומה. ומסביר הרב קהאן, שכנראה, אף על פי שהטומאה הוסרה, המעמד של האדם כטמא נשאר עד

אולם, אם אכן פרשת עבודת יום הכיפורים היא תגובה ותיקון לחטא בני אהרן, מדוע אין היא סמוכה לסיפור מיתתם?

למעשה, התורה מתייחסת לכמה סוגיות בין סיפור מיתת בני אהרן לפרשת עבודת יום הכיפורים, וביניהם: מאכלות אסורות, טומאת לידה, טומאת צרעת וטומאת זב. ולכן נדרש להבין את מיקומן של פרשיות אלה, המהוות, במבט ראשון, חציצה בין מיתת בני אהרן ובין פרשת אחרי מות שנאמרה בעקבותיה.

הפרשה הסמוכה למיתת נדב ואביהוא העוסקת בבהמות טהורות וטמאות. אם נשווה את פרשת מאכלות האסורות המופיעה בפרשתנו למקבילתה במשנה תורה (דברים י"ד), נראה שפרשת מאכלות אסורות במשנה תורה חוזרת כמעט מילה במילה על הפרשה בתורת כוהנים: מובאים בה סימני הבהמות הטהורות והדגים הטהורים, והיא אף חוזרת על הרשימה המפורטת של העופות הטמאים. אולם, בתום פירוט בעלי החיים הטהורים ובעלי החיים הטמאים נפרדות דרכיהן של שתי הפרשות. בעוד שהפרשה במשנה תורה מסתיימת, הרי שהפרשה בתורת כוהנים ממשיכה ומלמדת את דיני טומאת נבלה וטומאת אוכלים.

15. ויקרא י"א, כ"ד-כ"ו; מ"ג:

"ולאלה תטמאו כל הנוגע בנבלתם יטמא עד הערב וכל הנושא מנבלתם יכבס בגדיו וטמא עד הערב. לכל הבהמה אשר היא מפרסת פרסה ושסע איננה שוסעת וגרה איננה מעלה טמאים הם לכם כל הנוגע בהם יטמא... אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם ונטמתם בהם"

כלומר, מהשוואת שתי הפרשיות מתברר, שפרשת מאכלות אסורות של ספר ויקרא היא ביסודה פרשת טומאה, המצטרפת אפוא לשאר הפרשיות העוסקות בטומאה, כפי שכתב הרמב"ן בהקדמתו לספר ויקרא.

16. הרמב"ן, הקדמה לספר ויקרא:

"ונגדר אחר זה להזכיר המאכלים האסורים בעבור שהם מטמאים, והאוכל או הנוגע בהם בכל קודש לא יגע ואל המקדש לא יבא"

הווה אומר: בין סיפור מיתת בני אהרן לבין פרשת עבודת יום הכיפורים חוצץ נושא אחד בלבד – הטומאה – ואם כן עלינו להבין מה עניין פרשיות טומאה אצל מיתת נדב ואביהוא.

פרץ עוזא

לפני שנציע פתרון לשאלה הנ"ל, נבחן סיפור מקראי שמתוך דמיונו הרב למיתת נדב ואביהוא, חז"ל בחרוהו כהפטרה לפרשת שמיני.

ובניו מתחולל שינוי דרמטי, בו אנשים רגילים מתעלים והופכים לראויים לשרת לפני ה' במקדש.

הדמיון של טהרת המצורע לאיל המילואים מדגיש את המיוחד בטומאת המצורע. בכל שאר מחוסרי כפרה, מקור הטומאה אמנם נמצא בתוך גוף האדם והטומאה יוצאת מגופו, אך הטומאה איננה האדם עצמו. בצרעת לעומת זאת, הטומאה אינה רק יוצאת מגופו, אלא הגוף עצמו הוא הדבר טמא.

אמנם, אפשר היה לטעון שנגע הצרעת הוא רק על עור האדם, ואין זה נוגע לאדם עצמו. אולם, השוואת חז"ל שמצורע נחשב למת (נדרים סד:), מצביעה על זהות יותר פנימית ומהותית בין הנגע לאדם.

לכן, במצורע, בניגוד לשאר מחוסרי כפרה, אי אפשר להסתפק בכפרת הקרבן על מנת לשנות את מעמד האדם. דרוש שינוי יותר שורשי ועמוק בשביל יצירת זהות חדשה. האדם עצמו חייב לשנות את זהותו ולהתעלות מאדם טמא לאדם טהור.

בכך, מקביל תהליך טהרת המצורע לתהליך ההקדשה של אהרן ובניו. ביחס לכוהנים, התהליך נועד לשנות את זהותם מאנשים רגילים לאנשי קודש משרתי ה'. לגבי המצורע, התהליך נועד לשנות את זהותו מאדם טמא לאדם טהור.

יחידת "הטומאה" שלאחר מות בני אהרן

שאלה נוספת עולה לגבי המיקום של פרשיות תזריע-מצורע. פרשת תזריע באה בעקבות פרשת שמיני העוסקת באירועי יום השמיני לחנוכת המשכן, שהסתיימו במוותם הטראגי של נדב ואביהוא. לאחר פרשות תזריע-מצורע מופיעה פרשת אחרי מות הפותחת בעבודת יום הכיפורים, בעקבות מיתת בני אהרן.

14. ויקרא ט"ז, א'-ג':

"וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבנתם לפני ה' וימותו. ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש מבית לפרוכת אל פני הכפורת אשר על הארון ולא ימות כי בענן אראה על הכפורת. בזאת יבוא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה"

בפתיחה זו קושרת התורה קשר של קיימא בין הציווי על עבודת יום הכיפורים ובין מיתת בני אהרן.

לפי פשוטו, הזכירה התורה את מיתת בני אהרן בהקדמתה לעבודת יום הכיפורים מפני שהציווי על עבודה זו לא בא אלא כתגובה למיתת נדב ואביהוא. נדב ואביהוא מתו בקרבנתם לפני ה' ובהקריבם לפניו אש זרה אשר לא ציווה אותם - לעומתם, מוזהר אהרן שלא לבוא בכל עת אל הקודש, כי אם בענן הקטורת, במסגרת הציווי של עבודת יום הכיפורים.

מסקנה זו עולה גם מדברי דוד לכוהנים וללוויים לפני העלאת הארון בשנית.

20. דברי הימים א' ט"ו, י"א-י"ג:

"ויקרא דויד לצדוק ולאביתר הכוהנים וללוים לאוריאל עשיה ויואל שמעיה ואליאל ועמינדב. ויאמר להם אתם ראשי האבות ללוים התקדשו אתם ואחיכם והעליתם את ארון ה' א-להי ישראל אל הכינותי לו. כי למבראשונה לא אתם פרץ ה' א-להינו בנו כי לא דרשנוהו כמשפט"

כלומר, לסיפור פרץ עוזא קדמה התפרצות של רגש רוחני: לאחר תקופה של ריחוק הארון, שוב היה אפשר להתקרב לקדוש ברוך הוא. אלא, שביהירותם דימו בנפשם כי לאדם שנברא בצלם, אשר עליו נאמר "ותחסרהו מעט מא-להים" (תהילים ח', ו'), הדרך לגילוי שכינה אינה ארוכה. מתוך שיכרון של רגש דתי בלתי-מרוסן חשבו שאדם המלא אהבת ה' יכול להידבק בשכינה כביכול.

בניגוד לכך, למדונו חז"ל שאי אפשר להידבק בשכינה.

21. כתובות קיא ע"ב:

"ואתם הדבקים בה' א-לוהיכם חיים כולכם היום' וכי אפשר לדבוקי בשכינה? והכתיב 'כי ה' א-לוהיך אש אוכלה'"

המרחק בין הבורא לילוד אישה הוא אינסופי. אפילו למשה רבנו, אשר דיבר אל ה' פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו (שמות ל"ג, י"א), נאמר "כי לא יראני האדם וחיי" (שמות ל"ג, כ'). בדרך זו יש להבין את דרשת רבא.

22. סוטה לה ע"א:

"מפני מה נענש דוד? מפני שקרא לדברי תורה זמירות, שנאמר 'זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי'. אמר לו הקדוש ברוך הוא: דברי תורה שכתוב בהן 'התעייף עיניך בו ואיננו' אתה קורא אותן זמירות? הריני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותן, דכתיב 'לבני קהת לא נתן כי עבודת הקודש' וגו', ואיהו אתייה בעגלתא [והוא הביא את הארון בעגלה]"

בפרץ עוזא למד דוד שעבודת ה' היא ביראה, והגילה לפניו – ברעדה (על פי תהילים ב', י"א), ככתוב "וירא דוד את ה' ביום ההוא" (שמ"ב ו', ט').

בספר שמואל מסופר על הניסיון הכושל של דוד המלך להעלות את הארון אל עיר דוד.

17. שמואל ב' ו', ו'-י:

"ויבואו עד גורן נכון וישלח עוזא אל ארון הא-לוהים ויאחז בו כי שמטו הבקר: ויחר אף ה' בעוזא ויכהו שם הא-לוהים על השל וימות שם עם ארון הא-לוהים... ולא אבה דוד להסיר אליו את ארון ה' על עיר דוד ויטהו דוד בית עובד אדום הגתי"

במבט ראשון, נראה שפרץ עוזא נבע מכשל מקומי: הבקר שמטו את העגלה שבה היה הארון, ועוזא טעה ושלח את ידו על מנת למנוע, לפי מחשבתו, את נפילת הארון. אמנם, אם זו הייתה הבעייה, לא היה צורך לשנות דבר בניסיון הנוסף להעלות את הארון מבית עובד אדום (אליו הובא הארון לאחר פרץ עוזא), מלבד להזהיר את נושאי הארון לבל ייגעו בו. אך, עיון בפסוקים מגלה פערים משמעותיים בין שני הניסיונות.

בהעלאת הארון מבית אבינדב נאמר,

18. שמואל ב' ו' ד'-ה:

"וישאוהו מבית אבינדב אשר בגבעה עם ארון הא-לוהים ואחיו הולך לפני הארון: ודוד וכל בית ישראל משחקים לפני ה' בכל עצי ברושים ובכנורות ובנבלים ובתופים ובמנענעים ובצלצלים"

בפסוקים אלה מתוארת אווירה של שמחה שהיא על גבול ההשתוללות, בעיקר מהביטוי "משחקים לפני ה'". לעומת זאת, בהעלאת הארון מבית עובד אדום כעבור שלושה חודשים נאמר,

19. שמואל ב' ו' י"ב-י"ג:

"וילך דוד ויעל את ארון הא-לוהים מבית עובד אדום עיר דוד בשמחה: ויהי כי צעדו נושאי ארון ה' ששה צעדים ויזבח שור ומריא"

אמנם גם פה יש שמחה, אך כאן האווירה היא זהירה ורצינית יותר. אין צועדים שישה צעדים בלי להקריב שור ומריא, ודוד וכל ישראל אינם משחקים לפני ה' אלא מעלים את ארון ה' בתרועה ובקול שופר. אמנם גם בהעלאת הארון מבית עובד אדום נאמר (שם י"ד):

"ודוד מכרכר בכל עוז לפני ה' "

אך, כפי שעולה מהרמב"ם (סוף הלכות לולב), יש בהתנהגות זו ביטוי לשמחה ואהבת ה', בניגוד להוללות הבלתי ראויה המתוארת במקום אחר אצל הרמב"ם (הלכות יום טוב ו', כ').

השוואה זו מראה שדוד הבין שהפרץ שפרץ ה' בעוזא לא נבע מטעות גרידא של עוזא בשלחו את ידו אל הארון.

דוד השכיל להבין שהיה פגם בכל האווירה שבה ניסו להעלות את הארון. באווירה החגיגית של "משחקים לפני ה' " נעלמו מעיניהם דברי הכתוב (במדבר ז', ט'):

"כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו"

נדב ואביהוא

רבו הפירושים על חטאם של נדב ואביהוא בני אהרן. אך המכנה המשותף לרובם הוא ששורש החטא היה יהירות דתית.

נדב ואביהוא היו מעין נסיכים, אשר מגיל צעיר נמנו עם זקני ישראל שזכו לעלות ולראות כביכול את א-לוקי ישראל.

23. שמות כ"ד, ט'-י':

"ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל: ויראו את א-לקי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר"

לפי התרגום הירושלמי, עליהם נאמר (שם י"א):
"ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את הא-לקים ויאכלו וישתו"

24. ופרש רש"י (שם):

"היו מסתכלין בו בלב גס מתוך אכילה ושתייה" החוויה הדתית הייתה לדידם מובנת מאליה, ומתוך צימאון לא-ל חי פרצו לפני ולפנים ללא צו א-לוקי. חז"ל קשרו בין אירוע זה ובין מיתת בני אהרן.

25. ויקרא רבה כ', י':

"ואל אצילי בני ישראל [לא שלח ידו] אמר רבי פנחס מכאן שהיו ראויין להשלחת יד... מלמד שזנו עיניהם מן השכינה ויחזו את הא-להים' כאדם שמביט בחבירו מתוך מאכל ומשתה... אמר רבי תנחומא מלמד שפרעו את ראשיהן וגיסו לבם וזנו עיניהם מן השכינה... 'במדבר סיני' – אמר רבי מאיר וכי במדבר סיני מתו אלא מלמד שמהר סיני נטלו איפופסין [גזר דין] שלהם למיתה. משל למלך שהיה משיא בתו ונמצא בשושבינה דבר של שמצה. אמר המלך אם הורגו אני עכשיו אני מערבב שמחת בתי, אלא למחר שמחתי באה והוא טב בשמחתי ולא בשמחת בתי. כך אמר הקב"ה אם אני הורגן עכשיו הריני מערבב שמחת בתי, למחר שמחתי באה. בתי זו התורה, הדא הוא דכתיב [זה הוא שכתוב] 'ביום חתונתו וביום שמחת לבו' 'ביום חתונתו' – זה הר סיני 'וביום שמחת לבו' – זה אוהל מועד" לדעת רבי, הפסוק "וגם הכוהנים הנגשים אל ה' יתקדשו פן יפרוץ בהם ה' " (שמות י"ט, כ"ב) בא במיוחד למנוע את עליית נדב ואביהוא (זבחים קטו):!

בנוסף, המדרש מתאר את נדב ואביהוא כשחצנים.

26. ויקרא רבה כ', י':

"ר' לוי אמר שחצים היו הרבה נשים היו יושבות עגונות ממתנינות להם מה היו אומרים אחי אבינו מלך אחי אמנו נשיא אבינו כהן גדול ואנו שני סגני כהונה אי זו אשה הוגנת לנו"

ועוד נאמר שם (שם):

"מלמד שהיו משה ואהרן הולכין תחלה ונדב ואביהוא מהלכין אחריהן וכל ישראל אחריהן ואומרים מתי ב' זקנים הללו מתים ואנו נוהגין שורה על הציבור"

ובשם רבי אליעזר הביאו (שם ו):

"לא מתו שני בני אהרן אלא על ידי שהורו הלכה לפני משה רבן"

אמנם ייתכן שבני אהרן לשם שמים התכוונו, שהרי משה הכתיר אותם בכתר "קרובי ה' " (ויקרא י', ג'), ופרש הנצי"ב שהאש הזרה מכוונת כלפי אש אהבת ה'.

27. הנצי"ב ויקרא:

"שנכנסו מאש התלהבות של אהבת ה', ואמרה תורה דאף על גב דאהבת ה' יקרה היא בעיני ה', אבל לא בזה הדרך אשר לא צוה"

כלומר, נדב ואביהוא קיימו את הכתוב בתהילים "בבית א-לקים נהלך ברגש" (תהילים נ"ה, ט"ו), אך נענשו משום שנעלמה מעיניהם אזהרת קהלת "שמור רגלך כאשר תלך אל בית הא-לקים" (קהלת ד', ז').

כי לא יראני האדם וחי

מסביר הרב יאיר קהאן, שדיני ביאת מקדש הם ביטוי למרחק האין סופי המבדיל בין האדם לקונו. בכוחות אנושיים גרידא אי אפשר לראות את פני ה' ולשמשו. על מנת לשרת במקדש נחוץ צו א-לוקי המאפשר את הבלתי-אפשרי. החפץ לבוא למקדש חייב לקיים שורה של תנאים, שהרי ההיתר להיכנס לבית ה' הוא רק על פי דיני התורה.

לפי חז"ל, "הנסיכים" נדב ואביהוא זלזלו בתנאים אלו, בין לפי האומרים שנכנסו שתויי יין ובין לפי הטוענים שנכנסו מחוסרי בגדים. נמצא שעוזא בן אבינדב הוא בנם הרוחני של נדב ואביהוא בני אהרן.

לאור הנ"ל, יש לשוב ולעיין בסדר הפרשיות בתחילת ספר ויקרא. הספר פותח בקריאת ה' אל משה מאוהל המועד ובהמשך עוסק בקרבנות וביכולת האדם להקריבם לפני ה'. לאחר פרשיות הקרבנות מתארת התורה את שבעת ימי המילואים, שמגמתם ותכליתם היא להגיע ליום השמיני – "כי היום ה' נראה אליכם" (ט', ד').

נמצא שמתחילת הספר ועד גילוי השכינה ביום השמיני עוסקת התורה רק בפן אחד של החוויה הדתית, דהיינו: האפשרות להתקרב אל ה'. והנה, דווקא בנקודת השיא, בצאת האש מלפני ה' ובאכלה על המזבח לעיני כל העם, חל מהפך: בני אהרן נכנסים אל הקודש ללא צו א-לוקי ומתים מיד. כהרף עין משתנה הכול. לעבודה במקדש יש

של פרשיות הטומאה, רק לאחר שהפנמנו את הטעות של בני אהרן, רק משלמדנו על שתי הפנים של החוויה הדתית – רק אז אפשר לחזור ולצוות על הכניסה אל הקודש מבית לפרוכת: "בזאת יבוא אהרן אל הקודש". לאחר שהתברר שאי אפשר לבוא בכל עת אל הקודש, באה הבשורה שבכל זאת "אראה על הכפורת" – אבל זאת רק על ידי ענן הקטורת.

הלכות, לא כל אחד יכול לשרת. במילים אחרות, ההתגלות הא-לוקית לאדם כבר אינה מובנת מאליה.

בהקשר זה באות פרשיות הטומאה להדגיש את הפן השני של החוויה הדתית, ללמדנו על התהום המפרידה בין המציאות האנושית לבין המציאות הא-לוקית. טומאה היא חלק בלתי-נפרד מהמציאות האנושית הסופית. היא מופיעה יחד עם לידת האדם כמו גם במיתתו, באכילה כבקיום חיי משפחה. האדם, השרוי בטומאה, אינו יכול לבוא אל ה' בלי הלכות הטהרה שהקדוש ברוך הוא מסר לנו. בלי קיום הצו הא-לוהי המטהר, אין ביכולת בני אנוש, שוכני בתי חומר, לבוא אל המלך.

28. ויקרא ט"ו, ל"א:

"והזרתם את בני ישראל מטומאתם ולא ימותו בטומאתם בטמאם את משכני אשר בתוכם"

בנקודה זו, לאחר פרשיות הטומאה והטהרה, מופיעה פרשיית עבודת יום הכיפורים. בפרשייה זו מזהירה התורה את אהרן שלא לבוא בכל עת אל הקודש, כי אם בענן הקטורת במסגרת עבודת יום הכיפורים.

ביחס למשמעות הקטורת, יש לציין את ביאורו הנפלא של הספורנו בסוף פרשת תצוה, מדוע אין הציווי על עשיית מזבח הקטורת נזכר יחד עם שאר כלי המקדש.

29. ספורנו שמות ל', א':

"ולא הוזכר זה המזבח עם שאר הכלים בפרשת תרומה, כי לא היתה הכונה בו להשכין הא-ל יתברך בתוכנו, כמו שהיה הענין בשאר הכלים, כאמרו 'ושכנתי בתוכם ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו', גם לא היה ענינו להוריד מראה כבודו בבית, כענין מעשה הקרבנות, כאמרו 'ונועדתי שמה לבני ישראל', וכן העיד משה רבינו באמרו 'זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה''. אבל היה ענין זה המזבח לכבד את הא-ל יתברך אחרי בואו לקבל ברצון עבודת עמו בקרבנות הבקר והערב, ולשחר פניו במנחת קטרת, על דרך 'הבו לה' כבוד שמו שאו מנחה ובאו לפניו'

כלומר, עניינם של המשכן ויתר כליו הוא גילוי שכינה לעם ישראל. אבל מזבח הזהב, שעליו מקריבים את הקטורת, מבטא דווקא את התהום המפריד בין השכינה לכנסת ישראל. לכן, רק לאחר הציווי על עשיית המשכן וכליו בא הציווי על מזבח הזהב ומכריז "כבוד א-להים הסתר דבר" (משלי כ"ה, ב). רק במיסוך עשן ענן הקטורת ייראה ה' על הכפורת.

נמצאנו למדים כי שתי פנים לחוויה הדתית: צימאון הנפש לא-ל חי מחד, ומאידיך – התודעה "כי לא יראה האדם וחי" (שמות ל"ג, כ'). רק אחרי שקלטנו את המסר